

Okres od schyłku III w. p. n.e. po przełom er to na ziemiach dzisiejszej Polski (a także w całej środkowej i północnej Europie) czas wielkich przeobrażeń kulturowych i osadniczych, prowadzący do powstania nowych grup kulturowych (być może też etnicznych). Przemiany te były ściśle powiązane z oddziaływaniami świata celtyckiego i kultury lateńskiej; w I w. p.n.e. coraz mocniej zaznaczały się wpływy Rzymu. Umieszczenie w czasie wszystkich tych fenomenów oparte jest jednak tylko na datowaniu względnym, w ramach poszczególnych faz chronologicznych i ich korelacji z fazami chronologii względnej w świecie kultury lateńskiej. Dla ziem polski nie ma praktycznie żadnych dat absolutnych. W strefie celtyckiej, szczególnie w Galii w II i I w. p.n.e., chronologia opiera się natomiast na stratygrafii poszczególnych warstw na osadach i oppidach, datowanych albo metodami absolutnymi, albo obecnością lub brakiem śródziemnomorskiej ceramiki (głównie amfor) oraz monet. Wcześniejszy system datowania względnego uległ w ostatnich dziesięcioleciach radykalnym modyfikacjom i jego synchronizacja ze schematem chronologii w środkowej Europie staje się coraz bardziej problematyczna.

Celem projektu jest stworzenie skutecznych narzędzi dla wypracowania nowego modelu korelacji tych dwóch systemów chronologicznych. Będzie on oparty na datowaniu absolutnym zabytków z ziem Polski (przede wszystkim zapinek), dystynktywnych dla poszczególnych faz chronologii względnej. Podstawą jest tu uzyskanie możliwie dużej serii dat absolutnych dla zespołów grobowych z tej strefy kulturowej.

Nowoczesne metody datowania absolutnego na podstawie izotopów węgla (^{14}C AMS), wsparte krzywymi kalibracyjnymi, a także zaawansowanymi metodami modelowania statystycznego (tzw. statystyka beżjańska), przy badaniach dużych serii prób zapewniają wysokie prawdopodobieństwo uzyskania precyzyjnych dat, o niewielkim przedziale błędów. Z sukcesem wykorzystuje się do takich badań spalone kości (ludzkie i zwierzęce). Dla celów projektu wytypowano 130 zespołów grobowych z terenów Polski, ze strefy kultury przeworskiej oraz z Pomorza. Reprezentują one wszystkie fazy chronologiczne z analizowanego okresu. Każdy z tych grobów zawiera co najmniej dwa zabytki (przede wszystkim fibule), dobrze datowane w ramach faz periodyzacji względnej. Uwzględniono też wszystkie inwentarze z importowanymi zapinkami, spełniające powyższe warunki. Pierwszym etapem prac będzie seriacja zabytków, celem wydzielenia grup chronologicznych i stworzenia stratygrafii chronologicznej zespołów do analiz. Już na wstępie zawęzi to potencjalne odchylenia w datowaniu absolutnym. Materiały do datowań zostaną pobrane z przepalonych szczątków ludzkich; próba wyjściowa ma więc określony, dość krótki wiek, co znów zawęży późniejszy wynik, pozwala też uniknąć tzw. „efektu starego drewna”. Dla dużej części szczątków z grobów zostaną wykonane po dwie daty – ich uśrednienie pozwoli na uściślenie wyników.

Uzyskana seria dat pozwoli skorelować system chronologii względnej, funkcjonujący dla obszarów Polski, z opartym na danych absolutnych aktualnym systemem periodyzacji w kręgu lateńskim. Dostarczy to argumentów dla dyskusji, czy pojawienie się nowych wzorców kulturowych, idei, innowacji technologicznych, odbywało się w tym samym rytmie co w strefie kultury lateńskiej, czy jednak trzeba się liczyć ze znacznym opóźnieniem w środkowej Europie. Używając dotychczasowego modelu chronologicznego, w ekstremalnych przypadkach różnica w datowaniu tych samych zabytków (na przykład fibul typu Nauheim, formy przewodniej horyzontu oppidów), a zatem i fenomenów kulturowych, wynosi prawie pół wieku. Oparcie się na danych absolutnych będzie też istotne w kontekście ciągle podejmowanych i ciągle dyskusyjnych prób synchronizacji materiałów archeologicznych z wydarzeniami historycznymi znanymi ze źródeł pisanych.